

№ 1. – С. 68-69.

12. Володина Э.А. Конституционное право советских граждан на неприкосновенность жилища: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. – М., 1981.

13. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации. – М., 2004.

14. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова. – Кишинев, 2003.

15. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь. – Минск, 1999.

16. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан. – Алматы, 2003.

Надійшла до редакції 04.04.2012

СЄРОВА І.І., кандидат юридичних наук
(Інститут держави та права
ім. В.М. Корецького НАН України)

УДК 341.4

РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РІВНІ РАДИ ЄВРОПИ: АКТУАЛЬНІ НАПРЯМКИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Стаття присвячена аналізу регіональних норм міжнародного права, які прийняті та застосовуються Радою Європи з проблемних питань міграції.

Ключові слова: Міграція, нелегальна міграція, регіональні міжнародні норми, Рада Європи.

Статья посвящена анализу региональных норм международного права, которые приняты и применяются Советом Европы по проблемным вопросам миграции.

Ключевые слова: миграция, нелегальная миграция, механизм международно-правового регулирования, Совет Европы.

The article analyzes the regional international law, adopted and applied by the Council of Europe on issues of migration.

Keywords: migration, illegal migration, regional international law, Council of Europe.

Універсальні міжнародні норми з протидії нелегальній міграції позитивно впливають на формування відповідних регіональних норм, бо дозволяють акумулювати та розповсюджувати позитивний досвід різних країн та усієї цивілізації в цілому. Локальні міжнародні норми – це норми, які охоплюють як двосторонні, так і багатосторонні норми, але не мають характеру загальності. Звичайно, що локальні норми дозволяють регламентувати відносини між державами більш детально та повно. Вони, зокрема, враховують місцеві особливості, специфічні інтереси держав [1, с. 60].

Отже, метою даної статті є аналіз регіональних норм міжнародного права, які прийняті та застосовуються Радою Європи (далі – РЕ) з проблемних питань міграції. Цей вибір ґрунтується на таких міркуваннях. По-перше, у регіональних європейських нормах знайшли своє відображення принципи універсальних норм міжнародного права з протидії нелегальній міграції. Однак регіональні норми мають свої нормативно-правові відмінності та особливості, які надають їм специфічного значення та створюють нові стандарти для Європи. Саме ці особливості ми й спробуємо розкрити та дослідити, звернувши увагу передусім на механізм їх дій. По-друге, Україна є членом Ради Європи з 1995 р. і має дотримуватися регіональних міжнародних норм, зокрема й у міграційній сфері.

Щодо стану досліджень регулювання міграційних процесів на рівні Ради Європи слід вказати, що до цієї теми у своїх роботах стосовно міграційних проблем фрагментарно звертаються такі дослідники, як В.С. Айрапетов, Л.А. Аругюнян, А.Г. Вишневський, Г.С. Вітковська, Л.М. Дробіжева, Ж.А. Зайончковська, А.Г. Здравомислов, І.В. Івахнюк, Ю.М. Колосов, В.В. Лунеев, В.І. Потапов, Е.А. Паїн, Л. Саккеус, В.О. Тішков, Б.Л. Цілевич. Торкалися цієї тематики у своїх працях такі українські вчені: В.Н. Денисов, А.С. Довгерт, В.І. Євінтов, О.В. Кузьменко, О.А. Малиновська, В.О. Новік, В.І. Олефір, О.М. Овсяк, Н.В. Плахотнюк, О.І. Піскун, І.М. Прибиткова, Ю.І. Римаренко, Ю.М. Тодика, Ю.С. Шемшученко, М.О. Шульга, Р.Ш. Чілачава, С.Б. Чехович та ін. Однак для сучасного та майбутнього повноцінного осмис-

лення ролі Ради Європи в процесі регулювання міграційних процесів залишається недостатнім розкриття цієї теми на рівні доктрини.

Як відомо, попередньою умовою вступу до РС є підписання і ратифікація державою Європейської Конвенції з прав людини та основних свобод, яка була прийнята у 1950 р. та набрала чинності у 1953 р. У ній встановлюються загальні принципи, у тому числі “досягнення більшої єдності між її (Ради Європи) членами” і у якості “одного з засобів досягнення цієї мети визнана підтримка та подальше здійснення прав людини та основних свобод” [2, с. 28]. Звертає на себе увагу те, що у ст. 2 Протоколу № 4 від 16 вересня 1963 р., який доповнює цю Конвенцію, гарантується свобода пересування з однієї країни в іншу. Причому дана свобода іноді описується як ідеальна для міжнародних відносин та міграції. Однак імміграційний контроль залишається за рамками дії Конвенції. Так, право держав контролювати в’їзд та виїзд іноземців обмежено обов’язками, які держава прийняла за Конвенцією. Ця точка зору особливо важлива стосовно заборони деяких видів звернення (ст. 3 Конвенції) і права поважати сімейне життя (ст. 8 Конвенції). Пункт 1 ст. 2 Протоколу № 4 обмежує право на свободу переміщення та свободу вибору місця проживання “тим, хто на законних підставах знаходиться на території будь-якої держави” та стосується свободи переміщення лише в рамках цієї території. Застосування цього положення залежить від законності перебування в країні. Не дивно, що лише свобода залишати будь-яку країну, а не в’їжджати на її територію знайшла відображення у системі Конвенції. Частіше тиск з боку міграції в державах – членах РС пов’язаний зі в’їздом, а не виїздом з країн.

Слід підкреслити, що, розробляючи міграційну і інтеграційну політику, засновану на повазі прав людини, демократії та верховенстві права, Рада Європи сприяє її реалізації. Вона покликана захищати принципи рівного ставлення, терпимості, недискримінації та ліквідації всіх видів дискримінації в політиці і на практиці. Рада Європи прагне до того, щоб міграція зміцнювала соціальну згуртованість і сприяла розвитку як країн походження, так і країн призначення мігрантів. Діяльність Ради Європи в галузі міграції слід розділити на три основні частини:

- управління міграцією,
- інтеграція мігрантів,
- правовий статус мігрантів.

Провівши аналіз основних міграційних ініціатив РС, слід, на нашу думку, виокремити найбільш характерні особливості її діяльності.

Нелегальна міграція. Проблема нелегальної міграції у рамках РС широко розглядається у Рекомендаціях Парламентської Асамблеї РС. Так, Рекомендація 1211 (1993 р.) щодо торгівців та наймачів нелегальних мігрантів зазначає, що нелегальна міграція зумовлена зростаючим безробіттям у Європі. Оговорюється, що через існуючі бар’єри щодо легального в’їзду до Західної Європи потенційні нелегальні мігранти звертаються до торгівців та організованих груп, які займаються нелегальним переправленням через кордон. Саме такі групи часто є ланкою транснаціональної організованої злочинності. З приводу цього Асамблея рекомендує Комітету міністрів удосконалити шляхи модернізації в’їздного контролю шляхом двосторонніх або односторонніх угод, які б забезпечували обмін інформацією між державами.

Держави – члени РС мають: заснувати систему угод, яка б допомагала в обміні інформацією та досвідом стосовно переміщення нелегалів, їх методів та шляхів виїзду; утворити інформаційні програми для мігрантів, які б пояснювали умови законної імміграції та перебування у країнах; сприяти легалізації нелегальних мігрантів. Щодо зміцнення співробітництва з країнами Центральної та Східної Європи у сфері міграції, то держави-члени РС мають перевіряти діяльність стосовно програм розвитку у країнах витоку феномена нелегальної міграції [3, с. 1-3].

Цікавим є й інший аспект. У Рекомендації Парламентської Асамблеї РС 1306 (1996 р.) щодо міграції з країн, які розвиваються, в європейські промислово розвинені країни наводиться теза, що іммігранти роблять суттєвий внесок у соціальний, економічний, політичний розвиток останніх. Зрештою, спочатку міграція може викликати соціальне, економічне, політичне послаблення місцевих громад через зменшення населення. Однак завдяки грошовим переказам та інвестиціям мігрантів вона одночасно може сприяти покращенню соціально-економічної інфраструктури. Асамблея все ж таки приділила увагу та висловила стурбованість наявністю нелегальних мігрантів, які є особливо незахищеними від видворення, експлуатації та порушення

прав людини. Саме тому Асамблея рекомендує Комітету міністрів досліджувати заходи запобігання і скорочення незаконної міграції [4, с. 85].

Неповнолітні нелегальні мігранти. Слід зазначити, що на відміну від міжнародних універсальних норм, регіональні європейські норми не надають належної уваги проблемам неповнолітніх нелегальних мігрантів, які прибувають до країни призначення без супроводу. До того ж національні уряди, які повинні самостійно вирішувати дану проблему, застосовують різноманітні методи поведінки з цією категорією осіб. Так, у 2001 р. Кабінету міністрів Нідерландів було запропоновано законопроект, який ускладнює умови надання політичного притулку неповнолітнім. У рамках цього проекту пропонується, зокрема, піддавати неповнолітніх окремій процедурі допиту, що нібито дозволить виявити справжні аргументи, які спонукали їх до нелегальної міграції [5, с. 1]. Усе це тільки ускладнює положення даної найбільш незахищеної категорії нелегальних мігрантів. Крім того, існує нагальна потреба у виробленні єдиної європейської політики щодо зазначеної групи мігрантів.

Нелегальна міграція з південного Середземномор'я. Окремою проблемою постає масова прихована міграція з південного Середземномор'я до Західної Європи. Саме через країни цього регіону прибуває найбільша кількість нелегалів. У зв'язку з цим та через відсутність будь-якого дослідження нелегальної міграції у цьому регіоні Парламентська Асамблея прийняла Рекомендацію 1449 (2000 р.) стосовно цієї проблеми. У цьому документі вона пропонує Комітету міністрів започаткувати діалог та консультації з фахівцями, міністрами, неурядовими організаціями на південному узбережжі для вивчення економічних, політичних, соціальних причин нелегальної міграції та співробітничати з МОМ з таких питань :

- а) можливість тимчасової роботи для мігрантів;
- б) роль консульств в імплементації візової політики;
- в) роль третіх держав у вирішенні проблеми;
- г) підтримка програми Центру Північ-Південь РЄ "Trans-Med" з вивчення феномена імміграції та ролі мігрантів у країнах призначення та походження [6, с. 17].

Торгівля людьми. Рекомендація Парламентської Асамблеї 1467 (2000 р.) внесла, на наш погляд, дві важливі пропозиції. Було запропоновано розробити Європейську Конвенцію з боротьби з нелегальною міграцією у всіх її формах з особливим наголосом на захисті прав нелегалів та застосуванні санкцій щодо торгівців людьми та підвищити ефективність співробітництва з Європейським Союзом з метою створення та імплементації пан-європейської стратегії з протидії нелегальній міграції [7, с. 12]. Слід зазначити, що в Європі, реагуючи на обмеження в політиці Заходу і перехідний процес на Сході континенту, організовані кримінальні групи знайшли належну відповідь на попит і об'єднали торгівлю людьми з нелегальною міграцією в єдиний, дедалі вигідніший і відносно безкарний бізнес, майже не пов'язаний з ризиком. Близько 80 % усіх повій, які працюють у Центральній Європі, походять зі східноєвропейських країн. Демонструючи стурбованість даним явищем, Парламентська Асамблея прийняла Рекомендацію 1325 (1997 р.) про торгівлю людьми та примусову проституцію у державах – членах Ради Європи. Зазначається нагальна потреба погоджених дій РЄ щодо протидії цьому явищу. Виходячи з цього, визнаємо доцільним прийняття Європейським Союзом 29 листопада 1996 р. Програми спільних дій у цій сфері. РЄ як загальноєвропейська організація з чітким мандатом у тому, що стосується прав людини, має всі підстави для того, щоб очолити боротьбу проти торгівлі жінками. Саме тому рекомендовано, щоб Комітет міністрів розробив Конвенцію з торгівлі жінками та примусової проституції, яка має також бути відкритою до підписання державами, що не є членами РЄ. Конвенція повинна зосереджуватися на правах людини, передбачаючи репресивні заходи для боротьби проти торгівлі жінками через узгодження законів, особливо у галузі кримінального законодавства; відкритті нових каналів для поліпшення зв'язку між поліцейськими та судовими органами; наданні певної допомоги і захисту жертвам торгівлі людьми, особливо тим, які погоджуються давати свідчення в суді. Зазначені допомога й захист у разі потреби повинні включати забезпечення фізичного захисту і принаймні надання тимчасових дозволів на проживання. Конвенція має передбачати створення контрольного механізму для того, щоб стежити за дотриманням її положень, та координувати на загальноєвропейському рівні подальшу діяльність, спрямовану на боротьбу проти торгівлі жінками [7, с. 429].

Захист біженців. Стосовно проблеми біженців, яка тісно пов'язана з нелегальною міграцією, РЄ прийняла такі регіональні документи :

- Європейська угода про відміну віз для біженців 1959 р.;
- Декларація про надання територіального притулку 1977 р.;
- Європейська угода про передачу відповідальності за біженців 1980 р.;
- Рекомендації Комітету міністрів з цього питання.

У ракурсі нашої проблеми заслуговує на увагу Рекомендація Комітету міністрів Р (1984 р.) про захист осіб, які формально не визнані біженцями. Саме ця категорія найчастіше поповнює ряди нелегальних мігрантів. Комітет міністрів рекомендує урядам держав-членів дотримуватися позицій, які полягають у тому, що жодна особа не має отримувати відмову в допуску до країни на кордоні або висилатися незалежно від того, визнана ця особа біженцем відповідно до Конвенції 1951 р. чи ні, але якщо у неї є реальні побоювання стати жертвою переслідування за ознакою раси, віри, громадянства, політичних поглядів тощо. Це можуть бути особи, які пройшли через законодавчу процедуру, але чий звернення були відхилені з причин недотримання процедурних правил [8].

Трудові мігранти. Що стосується загальних позицій та ініціатив Ради Європи у сфері трудової міграції, то слід зазначити, що ця організація має на меті досягнення подвійного результату: покращення інтеграції мігрантів та забезпечення дотримання прав людини в міграційній політиці держав. У свою чергу, Конференції міністрів країн Ради Європи, відповідальних за питання міграції, дають можливість обговорювати і вживати багатосторонніх заходів у цій сфері. З 1980 р. відбулося вісім конференцій міністрів, відповідальних за питання міграції. На VIII конференції в Києві 4–5 вересня 2008 р. обговорювалися переважно економічна міграція і міждержавне співробітництво.

Конференції дозволяють країнам спільно обговорювати питання міграції з позиції прав людини. Унікальний склад учасників допомагає розвивати по-справжньому європейський комплексний підхід до міграції та розробляти узгоджені спільні заходи європейських країн. За результатами конференції приймається заключна декларація.

У декларації VIII конференції з питань міграції, яка відбулась 4–5 вересня 2008 року в Києві, міністри закликали Раду Європи розробити комплексний підхід до економічної міграції, розвитку соціальної згуртованості та сприяння державам – членам Організації в її здійсненні. Мається на увазі розробка механізмів регулярного обміну інформацією та підготовки кадрів для проведення необхідних реформ і міжвідомчої співпраці.

Останні 15 років Рада Європи застосовувала при дослідженні процесів міграції гендерний підхід, що зумовлюється, зокрема, зростанням кількості жінок у характерних для Європи імміграційних потоках. Ще у 1994 р. за ініціативою Комітету з питань рівності між чоловіками та жінками та Європейського комітету з міграції була створена Об'єднана група спеціалістів з міграції, культурного різноманіття та рівності жінок та чоловіків. Через проведення бесід з жінками-мігрантами, організацію конференцій та проведення спеціальних досліджень група намагалась виявити конкретні проблеми, з якими стикаються жінки-мігранти, включаючи проблему насилля. Щоправда, у доповідях, підготовлених після проведення декількох нарад, приділяється більша увага становищу жінок-мігрантів у цілому.

Разом з тим у ході цих нарад обговорювалось конкретне становище трудящих жінок-мігрантів та зазначалося зростання чисельності незаконних трудящих жінок-мігрантів. Зверталася особлива увага на те, що незаконний статус трудящих жінок-мігрантів підвищує ступень їх уразливості в аспекті умов праці, застосування погрози насилля та сексуальної експлуатації.

Резюмуючи, зазначимо, що цілком справедливим було б стверджувати, що Рада Європи сприяє розвитку міжнародного діалогу з питань міграції та інтеграції, сприяє налагодженню контактів між країнами походження, транзиту та призначення, що в кінцевому підсумку сприяє впорядкуванню управління міграційними потоками та будівництву толерантного суспільства. Багато які з ініціатив і пропозицій Ради Європи були інтегровані в національні законодавства різних європейських країн, а сформульовані стандарти стали орієнтирами у політиці на національному та місцевому рівнях. Багато які з директив Євросоюзу в галузі міграції та інтеграції спираються на розробки Ради Європи.

Між тим у сучасних умовах міграційна політика багатьох країн Європи, у тому числі

України, стає жорсткішою, більш орієнтованою на протидію нелегальній міграції. У зв'язку з цим слід привернути увагу до позиції Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ), яка у своїй Резолюції від 9 квітня 2010 р. зазначає, що “трудоючі-мігранти беруть участь у забезпеченні економічного зростання і процвітання, а також створенні національного багатства в країнах призначення, а також сприяють скороченню рівня бідності в країнах походження”. Вважаємо, що усім європейським країнам необхідно прислухатись до пропозицій ПАРЄ, висловлених у цій Резолюції:

- залишити відкритими канали законної міграції з метою задоволення потреб у робітниках-мігрантах, тим самим сприяти запобіганню нелегальній міграції та торгівлі людьми;
- уникати впровадження кримінальної відповідальності нелегальних мігрантів та масових обмежень як рішення для боротьби з незаконною міграцією;
- забезпечити належний захист мігрантів через відповідні правові та адміністративні засоби боротьби з расизмом і ксенофобією, враховуючи, зокрема, їхню вразливість до стигматизації.

Список використаної літератури:

1. Игнатенко Г., Остапенко Д. Международное право. – М., 1978.
2. Гомьен Д., Харрис Д., Зваак Л. Европейская конвенция о правах человека и Европейская социальная хартия: право и практика. – М., 1998.
3. Texts adopted by the Assembly. – 44-th ordinary session 10-14.05.1993. – Strasbourg, 1993.
4. Біженці та міграція. – 1999. – №3–4.
5. Эмигрант. – 2001. – №17(93).
6. Gazette. – 2000. – №1.
7. Gazette. – 2000. – №4.
8. Recommendation of the CE on 25.01.1984 and Explanatory Memorandum. – Strasbourg, 1984.

Надійшла до редакції 23.04.2012

ЯНКОВСЬКА Г.В.,

кандидат філологічних наук

(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 342.7

**МОВНІ ПРАВА ЛЮДИНИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПРАВА
НА СВОБОДУ ВИРАЖЕННЯ ДУМКИ
(на матеріалі конституцій пострадянських країн)**

Порушено питання мовних прав людини: право говорити, право мовчати, право дотримуватися своїх думок чи змінювати їх, право на свободу висловлення своїх думок, право вибору мови.

Ключові слова: мовні права, мовне законодавство, свобода вираження думки.

Затронуті вопросы языковых прав человека: право говорить, право молчать, право придерживатися своих мнений или изменять их, право на свободу выражения своих мнений, право выбора языка.

Ключевые слова: языковые права, языковое законодательство, свобода выражения мнения.

The article raised the issue of linguistic human rights: the right to speak, the right to remain silent, the right to hold opinions or change them, the right to freedom of expression of their thoughts, choosing the right language.

Keywords: language rights, language legislation, freedom of expression.

Нині мовні питання в Україні є дуже актуальними. Їх обговорюють під час теледебатів, вони стають предметом дискусії на шпальтах різноманітних газет і особливо переконливо їх вирішують політики перед черговими виборами. Утім, на жаль, незалежна Україна за 20 років свого існування ще не змогла перейти від слова до діла, від постійних декламувань до конкретних законодавчих втілень. Безумовно, причиною цього є насамперед нестабільна політична ситуація в Україні, за якої зміна влади призводить до зміни пріоритетних напрямків, у тому

